

Sygn. akt I PK 210/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa Z. W.

przeciwko T. J. Usługi Transportowe w L.

o diety i inne świadczenia związane z podróżą służbową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 stycznia 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w N.

z dnia 29 lutego 2016 r., sygn. akt IV Pa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego
Sądowi Okręgowemu w N.**

UZASADNIENIE

Powód dochodził od pozwanego kwoty 2.004,07 zł tytułem diet oraz ryczałtów za noclegi w kabinie pojazdu. Pismem z 28 maja 2015 r. powód

rozszerzył żądanie pozwu do 28.424,71 zł. Pismem z 15 lipca 2015 r. sprecyzował, że dochodzi zasądzenia kwoty 26.468 zł, w pozostałym zakresie, w szczególności dotyczącym zapłaty należności z tytułu diet, cofnął pozew.

Wyrokiem z 26 sierpnia 2015 r. Sąd Rejonowy w N. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 22.148,23 zł tytułem ryczałtów za noclegi w podróży służbowej wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od 16 stycznia 2015 r. do dnia zapłaty (pkt 1), w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 2); zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 1.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego (pkt 3), nadając wyrokowi w zakresie punktu 1 do kwoty 1.600 zł rygor natychmiastowej wykonalności (pkt 4).

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony u pozwanego od 14 kwietnia 2009 r. do 14 sierpnia 2013 r. na stanowisku kierowcy samochodów ciężarowych w transporcie krajowym i międzynarodowym. Miesięczne wynagrodzenie zasadnicze powoda było ustalone na poziomie minimalnym obowiązującym w danym roku kalendarzowym. Powodowi przysługiwało prawo do zwrotu uzasadnionych wydatków związanych z podróżą służbową do wysokości określonej stosownymi przepisami oraz limitami określonymi przez pracodawcę. Obowiązujący u pozwanego Regulamin Wynagradzania w § 12 określał należności przysługujące pracownikom z tytułu podróży służbowych, w szczególności prawo do diet oraz ryczałtów za nocleg. Zgodnie z aneksem do Regulaminu obowiązującym od 1 stycznia 2011 r. za każdą dobę podróży służbowej zagranicznej, bez względu na kraj pobytu, pracownikowi przysługiwała dieta w wysokości 30,50 euro oraz ryczałt za nocleg w wysokości 13,50 euro. Powód został zapoznany z informacją o wysokości diet za dobę podróży zagranicznych oraz limitów za nocleg obowiązujących od 1 stycznia 2011 r. Powód na polecenie pracodawcy wykonywał kursy samochodem ciężarowym na różnych trasach międzynarodowych. Noclegi spędzał w kabinie samochodu. Pracodawca nie zapewnił mu bezpłatnego noclegu. Rozliczenia delegacji sporządzone przez pracowników służb księgowych pracodawcy były przedstawiane kierowcy, który je akceptował, składając podpis, mając przy tym możliwość dokonywania weryfikacji tych wyliczeń. Rozliczenia były sporządzane na podstawie przedkładanych przez kierowców dokumentów oraz zapisów na kartach cyfrowych. Sąd Rejonowy ustalił, że powód wielokrotnie

przebywał w delegacjach poza granicami kraju w okresie od 22 maja 2012 r. do 6 sierpnia 2013 r., przewożąc ładunek na trasie Polska-Niemcy-Hiszpania - Polska. Noclegi spędzał w kabinie samochodu, a pracodawca nie zapewnił mu bezpłatnego noclegu. Sąd ocenił, że powodowi jako kierowcy realizującemu kursy w delegacji przysługuje zwrot kosztów tej delegacji. Jako podstawę prawną wskazał art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155, ze zm.). Oceniając roszczenie powoda o zapłatę tytułem ryczałtów za noclegi, Sąd odwołał się do uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, z której - jak stwierdził - wynika, że kierowcom odbywającym kursy na trasach międzynarodowych przysługuje uprawnienie do domagania się ryczałtów za noclegi, jeśli pracodawca nie zapewnił bezpłatnego noclegu oraz, że wysokość ryczałtu należnego za nocleg nie może być niższa niż właściwe stawki wynikające z rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., a także, że nocleg w kabinie samochodu nie stanowi zapewnienia kierowcy bezpłatnego noclegu. W związku z tym Sąd Rejonowy ocenił, że powód mógł domagać się różnicy pomiędzy należną kwotą ryczałtów, a tą, która z tego tytułu została mu wypłacona. Sąd Rejonowy jednocześnie uwzględnił zarzut przedawnienia zgłoszony przez stronę pozwaną co do należności powoda wynikających z delegacji odbytych przed 27 maja 2012 r. Sąd ustalił, że z rozliczenia delegacji wynikało, że powodowi przysługiwał ryczałt za 302 noclegi. Za te noclegi powód otrzymał ryczałt w kwocie 4.077 euro (302 x 13,50 euro). Według Sądu, zgodnie z przepisami, powinien był otrzymać kwotę o 5.330,50 euro (tj. 22.148,23 zł) wyższą.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżył pozwany, zarzucając naruszenie: 1) § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej sferze budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju przez niewłaściwe zastosowanie, iż pracodawca spoza sfery budżetowej zobowiązany jest do wypłaty ryczałtu za nocleg w wysokości limitu określonego w załączniku do ww. rozporządzenia niezależnie od poniesionych na ten cel kosztów przez pracownika i udokumentowania tego faktu; 2) § 9 ust. 4 ww. rozporządzenia przez przyjęcie, że nocleg w kabinie pojazdu nie stanowi zapewnienia bezpłatnego noclegu; 3) § 9 ust.

4 ww. rozporządzenia przez błędną wykładnię wyrażenia „zwrot ryczałtu” wyrażającą się w przyjęciu, iż zwrot następuje niezależnie od faktu poniesienia wydatków na określony cel; 4) art. 21a ustawy z 2004 r. o czasie pracy kierowców w zw. z art. 77⁵ § 3-5 k.p. przez przyjęcie, że u pozwanego pracodawcy nie była dokonywana wypłata ryczałtu za nocleg dla pracownika odbywającego podróże służbowe poza granicami kraju w sposób nie mniej korzystny niż z zasad ustalonych w przepisach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., podczas gdy pozwany dokonywał wypłat na rzecz powoda w okresie objętym pozwem należności z tytułu diet i ryczałtu łącznie w wysokości znacznie przekraczającej wartości minimalne określone w ww. rozporządzeniu; 5) art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/06 (WE) Parlamentu i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego przez pominięcie uregulowania w postaci możliwości zgodnie z wyborem kierowcy wykorzystania dziennych okresów odpoczynku i skróconych tygodniowych okresów odpoczynku poza bazą w pojeździe, o ile posiada on odpowiednie miejsce do spania dla każdego kierowcy i pojazd znajduje się na postoju; 6) art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 300 k.p. przez pominięcie zbadania jaki był zgodny zamiar stron przy zawarciu umowy o pracę w zakresie istotnego elementu umowy jakim jest wynagrodzenie za pracę i inne świadczenia pracodawcy związane z pracą; 7) naruszenie art. 5 k.c. w zw. z art. 8 k.p. przez ich niezastosowanie, podczas gdy z całości materiału dowodowego wynika, że roszczenie powoda pozostaje w oczywistej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i w istocie stanowi nadużycie prawa po stronie powoda, 8) art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p. przez zasądzenie odsetek od 16 stycznia 2015 r., gdy powód ze sprecyzowanym żądaniem wystąpił dopiero pismem z 15 lipca 2015 r. doręczonym pozwanej 4 sierpnia 2015 r. Ponadto, zarzucono naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez sprzeczność ustaleń z treścią materiału zebranego w sprawie wyrażającą się w przyjęciu, że kwota gwarantowana i wypłacana przez pracodawcę - 44 euro za dobę podróży służbowej - na poczet zwiększonych potrzeb i kosztów ponoszonych przez pracownika, nie zaspokoila roszczenia pracownika z tytułu podróży służbowej odbywanej poza granicami kraju, podczas gdy powód otrzymywał w okresie objętym sporem należności znacznie przewyższające stawki

minimalne określone w ww. rozporządzeniu oraz, że kwestia ujmowania wydatków przez pozwanego pracodawcę z tytułu ryczału w okresie trwania umowy o pracę powoda jest bez znaczenia, gdy pozwany pracodawca nie miał możliwości w świetle obowiązującego prawa zaliczania ryczału jako kosztu. Nadto zarzucono naruszenie art. 100 k.p.c.

Sąd Okręgowy w N., dzieląc wszystkie ustalenia Sądu pierwszej instancji i przyjmując je za podstawę własnych rozważań, wyrokiem z 29 lutego 2016 r. oddalił apelację pozwanego.

Sąd odwołał się i podzielił stanowisko wyrażone w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, w której przyjęto, że zapewnienie pracownikowi kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.), co powoduje, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Sąd wskazał, że nie ma znaczenia, że powód nie przedłożył rachunku. W takim przypadku wysokość ryczału jest konkretnie określona i stanowi 25% limitu. Sąd dalej stwierdził, że pracownik nie ma obowiązku udokumentowania faktu korzystania z odpłatnego noclegu, wyjaśniając, że ryczałt jako świadczenie kompensacyjne (w tym wypadku przeznaczone na pokrycie kosztów noclegu) z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków. W efekcie kwota ryczału - uśredniona i ustalona przez pracodawcę - pokrywa pracownikowi koszty noclegu w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Sąd jednocześnie zaznaczył, że § 9 ww. rozporządzenia ma zastosowanie także w przypadku pracodawcy spoza sfery budżetowej. W kontekście powyższych rozważań, Sąd ocenił jako

nieuzasadnione zarzuty apelacji dotyczące naruszenia § 9 ww. rozporządzenia, art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 77⁵ § 3-5 k.p. Jako bezpodstawny ocenił też zarzut naruszenia art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/06(WE) Parlamentu i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu, wskazując, że dotyczy on gwarantowanych okresów odpoczynku dobowego i tygodniowego i nie obejmuje kompensaty kosztów podróży służbowej, na co uwagę zwrócił też Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 12 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy podkreślił, że ustalenia stron w zakresie wysokości wynagrodzenia nie mogą być sprzeczne z przepisami dotyczącymi wysokości ryczału za noclegi, ani nie mogą określać w sposób mniej korzystny niż przepisy prawa pracy uprawnień kierowcy. Zauważył jednocześnie, że w tej sprawie kwestia ryczału za noclegi podczas podróży służbowych nie była ustalana w drodze umowy o pracę, ale została określona w Regulaminie Wynagradzania obowiązującym u pozwanego, wobec czego zarzut naruszenia art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 300 k.p. ocenił jako nieuzasadniony. Sąd nie uwzględnił zarzutu naruszenia art. 481 § 1 k.c., wyjaśniając, że z treści pozwu pozwany miał wiedzę co do ilości wykonanych przez powoda kursów na trasie Polska-Niemcy-Hiszpania - Polska, albowiem posiadał dokumenty potwierdzające ilość noclegów poza granicami kraju w poszczególnych państwach. Powód w pozwie co prawda nie wskazał konkretnej kwoty tytułem ryczału za noclegi, jednakże wyraźnie wskazał, iż domaga się zapłaty należności z tytułu noclegu w kabinie samochodu powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego w tym zakresie, które jednoznacznie rozstrzygało tę kwestię. Wobec tego po zgłoszeniu żądania w trakcie postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie ujawniły się nowe okoliczności mające wpływ na wysokość dochodzonej kwoty tytułem ryczału za noclegi. Zdaniem Sądu Okręgowego wskazanie w pismach z 28 maja 2015 r. oraz 13 lipca 2015 r. konkretnych kwot z tytułu ryczałtów za noclegi było możliwe dopiero po przedłożeniu przez pozwanego stosownych dokumentów (karty drogowe) umożliwiających dokładne wyliczenie tych kwot. W tych okolicznościach, w ocenie Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy prawidłowo zasądził odsetki od dnia wniesienia pozwu, tj. od 16 stycznia 2015 r. Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutów apelacji, jakoby powód narusza zasady współżycia społecznego i nadużywa swoich

uprawnień, żądając wskazanych kwot. Wskazał, że taką możliwość dają mu przepisy prawa, nawet, jeżeli wcześniej była ich inna interpretacja. Oceniał, że roszczenia powoda nie są nadmiernie wygórowane i wynikają z faktu niezapewnienia pracownikowi noclegu w hotelu. Podkreślił, że nie ma przy tym znaczenia, jakimi pobudkami kierowały się strony przy zawieraniu stosunku pracy. Zauważył dalej, że sam pozwany wypłacił ryczałt za nocleg, lecz w wysokości niższej niż to wynika z przepisów prawa, wobec tego powód mógł domagać się wyrównania przedmiotowego świadczenia w granicach przewidzianych prawem.

Wyrok Sądu Okręgowego pozwany zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest:

(I) § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju przez niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w przyjęciu, że pracodawca spoza sfery budżetowej zobowiązany jest do wypłaty ryczałtu za nocleg w wysokości limitu określonego w załączniku do ww. rozporządzenia niezależnie od poniesionych na ten cel kosztów przez pracownika i udokumentowania tego faktu;

(II) § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju przez błędną wykładnię wyrażenia „zwrot ryczałtu” wyrażającą się w przyjęciu, iż zwrot następuje niezależnie od faktu poniesienia wydatków na określony cel, podczas gdy z wykładni przepisu wynika wprost, iż celem ustawodawcy jest uregulowanie zwrotu faktycznie poniesionych kosztów, a nie hipotetycznych;

(III) art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 3-5 k.p. przez błędne zastosowanie wyrażające się w przyjęciu, iż u pozwanego pracodawcy nie była dokonywana wypłata ryczałtu za nocleg dla pracownika odbywającego podróże służbowe poza granicami kraju w sposób nie mniej korzystny niż z zasad ustalonych w przepisach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. u pracodawcy, podczas gdy w istocie pozwany

dokonywał wpłat na rzecz powoda w okresie objętym pozwem należności z tytułu diet i ryczałtu łącznie w wysokości znacznie przekraczającej wartości minimalne określone w ww. rozporządzeniu;

(IV) art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/06 (WE) Parlamentu i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego przez pominięcie uregulowania w nim zawartego w postaci możliwości zgodnie z wyborem kierowcy wykorzystania dziennych okresów odpoczynku i skróconych tygodniowych okresów odpoczynku poza bazą w pojeździe, o ile posiada on odpowiednie miejsce do spania dla każdego kierowcy i pojazd znajduje się na postoju, podczas gdy przepisy tego rozporządzenia zgodnie z art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864) mają zasięg ogólny, wiążą w całości i są bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich UE;

(V) art. 65 § 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez niezastosowanie w tej sprawie wyrażające się w pominięciu zbadania przez Sąd, jaki był zgodny zamiar stron przy zawarciu umowy o pracę w zakresie istotnego elementu umowy, jakim jest wynagrodzenie za pracę i inne świadczenia pracodawcy związane z pracą, co powoduje, że Sąd pominął ustalenia powoda i pracodawcy w zakresie ww. należności;

(VI) art. 5 k.c. w związku z art. 8 k.p. przez jego niezastosowanie w tej sprawie, podczas gdy z całości materiału dowodowego wynika, że roszczenie powoda pozostaje w oczywistej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego oraz jest sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa i w istocie stanowi nadużycie prawa po stronie powoda, co powoduje, że nie zasługuje na ochronę;

(VII) art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez jego niezastosowanie i zasądzenie odsetek ustawowych od 16 stycznia 2015 r., podczas gdy powód ze sprecyzowanym żądaniem stanowiącym nowe żądanie pozwu wystąpił dopiero pismem z 15 lipca 2015 r. doręczonym stronie pozwanej 4 sierpnia 2015 r.

Ponadto zarzucono naruszenie art. 100 k.p.c. przez jego niezastosowanie w sprawie i zasądzenie od pozwanego całości zwrotu kosztów postępowania, w sytuacji, gdy zostały spełnione przesłanki, co do stosunkowego orzeczenia o

kosztach, stosownie do wyniku sprawy.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz punktów I, III i IV wyroku Sądu Rejonowego z 26 sierpnia 2015 r., ewentualnie przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i zasądzenia od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów zastępstwa według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W związku z wątpliwościami dotyczącymi minimalnej wysokości należności z tytułu podróży służbowej pracownika kierowcy zatrudnionego u pracodawcy innego niż państwowa lub samorządowa jednostka budżetowa, jakie pojawiły się na etapie rozpoznawania skargi kasacyjnej, Sąd Najwyższy postanowieniem z 20 czerwca 2017 r. przekazał do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego zagadnienie prawne - „czy w przypadku gdy warunki wypłacania należności z tytułu podróży służbowej pracownikowi - kierowcy zatrudnionemu w transporcie międzynarodowym (u innego pracodawcy niż państwowa lub samorządowa jednostka sfery budżetowej) zostały określone w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.), pracownikowi kierowcy, który dobowy odpoczynek wykorzystuje w pojeździe znajdującym się na postoju i wyposażonym w miejsce do spania (art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców - jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), przysługują należności z tytułu ryczałtu za nocleg w podróży służbowej co najmniej w wysokości 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991 ze zm.), czy też ryczałt za nocleg w podróży służbowej takiego pracownika może być określony w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę poniżej 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. (§ 9 ust. 2 rozporządzenia)?”. Powyższa wątpliwość wynikła z konieczności ustalenia,

czy w wyniku wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206), aktualność utraciła uchwała Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 w zakresie, w jakim wskazuje, że postanowienia zakładowych przepisów prawa pracy regulujących kwestię świadczeń należnych kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych nie mogą przewidywać świadczeń w wysokości niższej niż przewidziane w aktach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ k.p.

Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów rozstrzygnął przedstawione mu zagadnienie prawne uchwałą z 26 października 2017 r., III PZP 2/17, przyjmując, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167). Stanowisko Sądu Najwyższego przyjęte w tej uchwale ma istotne znaczenie dla oceny zasadności podstaw skargi kasacyjnej oraz rozstrzygnięcia tej sprawy. W związku z tym uzasadnionym jest przywołanie podstawowych założeń determinujących rozważania Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy w powiększonym składzie stwierdził, że wykorzystanie konstrukcji podróży służbowej względem kierowców jest problematyczne, ponieważ do tego samego zbioru zostają zaliczone osoby, które sporadycznie i permanentnie przebywają poza domem. Ponadto, że sytuacja kierowców w transporcie międzynarodowym nie przystaje do mechanizmu rozliczenia noclegu przewidzianego w § 9 rozporządzenia wykonawczego. W tych okolicznościach Sąd Najwyższy ocenił, że ustawodawca, unikając klarownej i racjonalnej regulacji prawnej, wyzwała wątpliwości i rozbieżności interpretacyjne. Podkreślił

jednocześnie, że w ramach przyznanych Sądowi Najwyższemu kompetencji nie jest on władny rozwiązać problemu w ujęciu legislacyjnym.

W wyniku analizy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r., Sąd Najwyższy stwierdził, że: 1) na skutek tego wyroku art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców (wraz z przepisami, do których odsyła) nie może stanowić podstawy prawnej do przyznania pracownikowi - kierowcy należności przewidzianych w art. 77⁵ § 3-5 k.p., a doprecyzowanych w rozporządzeniu wykonawczym; 2) powodem wyeliminowania tej normy była nieodpowiednia „kaskadowa” regulacja; 3) wypowiedzi Trybunału co do „noclegu w kabinie” w kontekście „zapewnienia bezpłatnego noclegu” w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia wykonawczego posiadają właściwości polemiczne i nie są wiążące; 4) Trybunał nie odniósł się do kwestii podstawy prawnej, jaką należy stosować przy rozliczeniu kosztów podróży służbowej kierowców po stwierdzeniu niekonstytucyjności art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców.

W celu rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego Sąd Najwyższy w składzie powiększonym przyjął następujące założenia. Po pierwsze, ustawa o czasie pracy kierowcy, definiując podróż służbową, nie uformowała całkowicie niezależnej instytucji prawnej oraz, że w polskim systemie prawnym istnieje jedna podróż służbowa. Wobec tego art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowcy jedynie modyfikuje kształt tej definicji na potrzeby wybranej grupy pracowników. Po drugie, z przepisów ustawy o czasie pracy kierowców (art. 2 pkt 7, art. 4 oraz art. 21a) wynika, że po stronie kierowców transportu międzynarodowego powstają dodatkowe koszty, które powinny zostać zrównoważone przez pracodawcę, a niezaprzeczalną wolą ustawodawcy było ich rozliczenie według zasad ukształtowanych dla pozostałych pracowników. Jednocześnie Sąd Najwyższy podkreślił, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego zakwestionował art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie z powodu niezgodności z Konstytucją tego rozwiązania, ale z uwagi na posłużenie się wadliwą metodą legislacyjną. Po trzecie, wyrugowanie z porządku prawnego rozwiązania wyjątkowego, jakie zostało przewidziane w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, nie jest równoznaczne z zakwestionowaniem zasady wyrażonej w art. 4 tej ustawy. Z tego ostatniego przepisu można z kolei wyprowadzić uwzględnienie zasad określonych w art. 77⁵ §

3-5 k.p. W konsekwencji, w ocenie Sądu Najwyższego, pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców przewartościowało sytuację prawną, niemniej nie jest równoznaczne ze stwierdzeniem, że kierowcom transportu międzynarodowego (mającym status pracownika) nie przysługują należności z tytułu podróży służbowej. Dalej, Sąd Najwyższy stwierdził, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a zastosowanie tego przepisu wynika z art. 5 k.p. i jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców.

Przechodząc do udzielenia odpowiedzi na przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, Sąd Najwyższy w powiększonym składzie wskazał, że oceny korzystności albo niekorzystności postanowień układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę nie można wyprowadzić ze specyfiki pracy kierowców. Zestawiając treść art. 77⁵ § 2 (w szczególności sformułowanie „wysokość i warunki ustalania należności” oraz wynikającą z tego przepisu gwarancję, że w skład należności z tytułu podróży służbowej wchodzi diety, limit za nocleg i inne wydatki), z art. 77⁵ § 3 k.p. (w szczególności ze sformułowaniem „warunki wypłacania należności” oraz brakiem gwarancji co do składników należności z tytułu podróży służbowej analogicznej do zawartej w art. 77⁵ § 2 k.p.), oraz z art. 77⁵ § 4 k.p., Sąd Najwyższy stwierdził, że swoboda ukształtowania należności z tytułu podróży służbowych u pracodawców „prywatnych” jest większa. Wskazał, że o ile w sferze budżetowej należności przysługujące z tytułu podróży służbowej zostały ustabilizowane jednolitą reglamentacją, o tyle wobec pracodawców prywatnych posłużono się odmienną metodą, która dopuszcza zindywidualizowanie wysokości świadczeń i zróżnicowanie reguł kształtujących rozliczenia należności. Sąd Najwyższy przyjął, że skoro autonomiczne źródła prawa pracy (lub umowa o pracę) mają zawierać postanowienia dotyczące przysługujących pracownikowi należności, bo w przeciwnym razie przysługiwać będą „należności na pokrycie kosztów podróży służbowej według przepisów, o których mowa w § 2”, to zrozumiałe staje się, że pracodawca „prywatny” ma obowiązek określić wszystkie składniki wymienione w rozporządzeniu wykonawczym (a właściwie w art. 77⁵ § 2 k.p.) - co oznacza, że zwrot kosztów za

nocleg powinien znaleźć się w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę. W konkluzji Sąd Najwyższy stwierdził, że w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę dopuszczalne jest ukształtowanie należności z tytułu noclegu (ryczałtu za nocleg) w sposób mniej korzystny niż to wynika z rozporządzenia wykonawczego wydanego na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. Odnosząc się natomiast do zakresu swobody kształtowania należności na pokrycie kosztów noclegu u pracodawców nienależących do sfery budżetowej, podkreślił, że ograniczeń tych nie można wyprowadzić z art. 18 § 2 i art. 9 § 2 k.p. Jednocześnie wymienił dwa czynniki, które należy uwzględnić dokonując oceny swobody pracodawcy, to jest z jednej strony zakaz przerzucania na pracownika kosztów noclegu w podróży służbowej, z drugiej - właściwości ryczałtowego rozliczenia tego rodzaju należności. W tym kontekście Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd powszechny ma prawo, a wręcz obowiązek dokonywać sprawdzenia, czy ustanowiony ryczałt orientacyjnie spełnia pokładane w nim oczekiwania - to jest zachowuje adekwatny priorytet między realnymi kosztami noclegu pracownika, a swoistym uśrednieniem, jakie niesie ze sobą struktura ryczałtu. Podkreślił jednocześnie, że celem tej weryfikacji jest zakwestionowanie sytuacji skrajnych, nieliczących z regułą ponoszenia kosztów noclegu w podróży służbowej przez zatrudniającego. Ponadto, że oceny tej nie można odnosić do realnych kosztów ponoszonych przez danego pracownika, a punktem wyjścia dla tej oceny jest wartość hipotetycznego noclegu w warunkach hotelowych. W tym zakresie Sąd Najwyższy potwierdził aktualność uchwały składu 7 sędziów z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, co do tezy, że kierowca w transporcie międzynarodowym ma prawo do noclegu umożliwiającego regenerację sił w godnych warunkach, a zapewnienie miejsca do spania w kabinie samochodu z reguły tego standardu nie zapewnia. Z tej perspektywy, Sąd Najwyższy wskazał, że ryczałt przewidziany w umowie o pracę, regulaminie wynagradzania lub układzie zbiorowym pracy powinien zostać tak ukształtowany, aby dawał rzeczywistą, a nie iluzoryczną możliwość zrealizowania tej potrzeby. Wniosek ten wyprowadził z założenia, że to na pracodawcy spoczywa powinność zabezpieczenia odpowiednich warunków noclegowych w podróży służbowej, który to obowiązek może zostać zrealizowany albo przez zorganizowanie warunków umożliwiających odpoczynek, albo

ustanowienie ryczałtu w wysokości dającej możliwość zrealizowania tej potrzeby pracownikowi we własnym zakresie.

Uwzględniając wnioski wynikające z uchwały Sądu Najwyższego z 27 października 2017 r., III PZP 2/17, a także ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku i wiążące Sąd Najwyższy na etapie rozpoznawania skargi kasacyjnej, w szczególności ustalenia, że: I) pracownik - kierowca odbywał podróże w transporcie międzynarodowym, II) noclegi podczas tych podróży spędzał w kabinie samochodu; III) pracodawca nie zapewnił powodowi bezpłatnego noclegu; IV) pracodawca wypłacił powodowi ryczałt za nocleg według stałej stawki określonej w regulaminie wynagradzania; V) regulamin wynagradzania obowiązujący u pozwanego określał ryczałt za nocleg w wysokości niższej niż limit ryczałtu za nocleg określony w rozporządzeniu - Sąd Najwyższy w obecnym składzie uznał za zasadne zarzuty kasacyjne określone w punktach I oraz III. Ocena ta podyktowana jest, po pierwsze, utratą mocy obowiązującej normy prawnej wynikającej z art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym, co nastąpiło na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 listopada 2016 r.; po drugie - utratą aktualności wykładni przyjętej przez Sąd Najwyższy w uchwale z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, w zakresie zawartej tam tezy, że postanowienia zakładowych przepisów prawa pracy regulujących kwestię świadczeń należnych kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych nie mogą przewidywać świadczeń w wysokości niższej niż przewidziane w aktach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ k.p., co zostało potwierdzone w obszernie cytowanej powyżej uchwale z 26 października 2017 r. Sąd Okręgowy ponownie rozpoznając sprawę, powinien zatem uwzględniając te okoliczności i z tej perspektywy ocenić żądanie powoda. W ramach tej oceny koniecznym jest również, odwołując się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale z 26 października 2017 r., zweryfikowanie czy określony przez pozwanego w ramach przysługującej mu swobody regulacyjnej ryczałt z tytułu noclegu w podróży służbowej pracownika kierowcy w transporcie międzynarodowym spełniał przypisywany mu cel - a mianowicie czy dawał takiemu pracownikowi rzeczywistą możliwość zrealizowania noclegu w warunkach

umożliwiających regenerację sił.

Odnosnie natomiast zarzutu sformułowanego w punkcie II skargi kasacyjnej, mając na uwadze wykładnię przyjętą przez Sąd Najwyższy w uchwale z 26 października 2017 r., w szczególności cel ryczałtu oraz schemat weryfikacyjny wysokości ryczałtu określonej w postanowieniach zakładowych źródeł prawa pracy, zarzut ten jest nieuzasadniony. Celem ryczałtu z tytułu noclegu w podróży służbowej pracownika - kierowcy, którą odbywa na polecenie i w interesie pracodawcy, jest zapewnienie pracownikowi, któremu pracodawca nie zapewnił bezpłatnego noclegu, środków na zrealizowanie noclegu we własnym zakresie w dogodnych warunkach. Sprzeczne z tak rozumianym celem ryczałtu za nocleg w podróży służbowej byłoby uzależnienie zwrotu ryczałtu oraz jego wysokości od okoliczności wykazania przez pracownika poniesienia wydatków na ten cel.

Jeżeli chodzi z kolei o zarzut z punktu IV skargi kasacyjnej, a dotyczący naruszenia art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/06 (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2016 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego oraz zmieniające rozporządzenia Rady (EWG) nr 3821/85 i (WE) 2135/98, jak również uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 3820/85 (Dz.U. UE L 102 z 2006 r., s. 1), to przepis ten dotyczy gwarantowanych okresów odpoczynku dobowego i tygodniowego i nie obejmuje kwestii kompensaty kosztów podróży służbowej, na co Sąd Najwyższy zwracał już uwagę w uzasadnieniu uchwały z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, ostatnio również w wyroku z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15. Stanowisko to, ponadto, znalazło potwierdzenie w postanowieniu Trybunału Sprawiedliwości UE z 18 lutego 2016 r., C - 325/15. Trybunał stwierdził, że rozporządzenie (WE) nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego oraz zmieniające rozporządzenia Rady (EWG) nr 3821/85 i (WE) nr 2135/98, jak również uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 3820/85, a w szczególności jego art. 8 ust. 8, należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ono na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które określa warunki, w jakich kierowca pojazdu może domagać się zwrotu kosztów noclegu wynikających z jego działalności zawodowej. Tym samym poza zakresem normowania ww. przepisu są

kwestie stanowiące istotę sporu w niniejszej sprawie, a mianowicie obowiązek pracodawcy, odpowiednio prawo pracownika - kierowcy nocującego w kabinie samochodu do zryczałtowanego świadczenia pieniężnego z tytułu noclegu w podróży służbowej.

Wobec uwzględnienia skargi kasacyjnej ze względu na zasadność zarzutów określonych w punktach I i III oraz skierowania sprawy do ponownego rozpoznania, na obecnym etapie ocena pozostałych zarzutów okazała się przedwczesna.

Z tych powodów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

kc